

Тақризи

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи номзоди Кабирзода Зухро Одилшо дар мавзуи «Синтез, омӯзиши хосиятҳои физикӣ-химиявӣ ҳосилаҳои нави эпи-, α -моно- ва α,γ -дихлоргидрини глитсерол дар асоси катехоламинҳо», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои химия аз рӯи ихтисоси 02.00.03 – Химияи органикӣ

Вазифаи муҳими химияи органикӣ ва биоорганикии муосир, тағйирёбии моддаҳои фаъоли биологӣ, ки аллакай маълум аст бо мақсади паст намудани захрнокӣ онҳо, баланд бардоштани таъсири ғоидабахшии онҳо, беҳтар намудани хусусияти онҳо ба ҳисоб меравад.

Диққати махсус ба ҳосилаҳои аминокислотагӣ ва пептидӣ дода мешавад, зеро ки пеш аз ҳама онҳо ба таъсири гузаронандагии моддаҳои фаъоли биологӣ мусоидат менамоянд.

Аминокислотаҳо ва пептидҳои катехоламинҳо маълум аст, ки фаъолияти баланди фармакологӣ доранд. Вобаста ба ин ба омӯзиши реаксияи таъсири мутақобилаи норадреналин бо аминокислотаҳои N – ҳимояшуда ва пептидҳо диққати махсус дода мешавад. Барои ҳосилкунии ҳосилаҳои норадреналин, муаллифи диссертатсия як қатор пайвастаҳои аввала ва мобайнӣ, ба монанди аминокислотаҳои ҳимояшуда, эфирҳои аминокислотаҳо, галогенгидратҳои эфирҳои аминокислотаҳо ва дипептидҳо бо пайдарпайии гуногуни аминокислотаҳо синтез кардааст. Ба сифати гурӯҳи N – ҳимоявӣ аз карбобензоксигурӯҳ (Z) истифода намудааст.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда: натиҷаҳои ба дастмада дар асоси синтез ва омӯзиши реаксия байни катехоламинҳое, ки дар молекулашон аминокислотаҳою пептидҳо доранд бо эпи-, α -моно- ва α,γ -дихлоргидрини глитсерол; иттилоот оид ба коркади методикаи синтези ҳосилаҳои нави эпи-, α -моно- ва α,γ -дихлоргидрини глитсерол дар асоси катехоламинҳое, ки дар молекулашон аминокислотаҳою пептидҳо доранд; натиҷаҳои ҷустуҷӯи роҳҳои дар амал татбиқ намудани ҳосилаҳои нави эпи-, α -моно- ва α,γ -дихлоргидрини глитсерол дар асоси катехоламинҳое, ки дар молекулашон аминокислотаҳою пептидҳо доранд бо мақсади ба даст овардани моддаҳои фаъоли биологӣ.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳо: маълумотҳои ба дастмада бо усулҳои замонавӣ физикӣ-химиявӣ таҳқиқот, коркарди статикӣ натиҷаҳо таъмин ва асоснок карда шудааст. Барои муайян намудани сифатан ва миқдоран таркиби массаи реаксионӣ аз усулҳои зерини таҳлил унвонҷӯ истифода кардааст: спектроскопияи массавӣ (дар таҷҳизоти «Хроматэк-Кристалл 5000М» бо информатсияи NIST 2012), РМЯ-

спектрометрия (дар таҷҳизоти «Bruker AM-500» бо частотаи кори 500 ва 125 МГц).

Объекти таҳқиқот ин катехоламинҳо, аминокислотаҳо, пептидҳо, эпи-, α -моно- ва α,γ -дихлоргидрини глитсерол ба ҳисоб меравад.

Вазифаҳои таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки бори аввал омӯзиши реаксияи байни эпи-, α -моно- ва α,γ -дихлоргидрини глитсерол бо катехоламинҳо аз ҳисоби гурӯҳҳои аминӣ ва карбоксилӣ аз тарафи унвонҷӯ амалӣ карда шудааст; дарёфти шароити оптималии синтези ҳосилаҳои нави катехоламинҳо дар асоси эпи-, α -моно- ва α,γ -дихлоргидрини глитсерол таҳқиқ карда шудааст; рафти реаксия ва тозагии моддаҳои синтезкардашуда бо усули хроматографияи маҳинқабат муайян карда шудааст; омӯзиши хосиятҳои физикӣ-химиявӣ ва тасдиқ намудани сохт ва таркиби пайвастаҳои ба дастовардашуда, ошкор карда шудааст;

Саҳми шахсии доктараби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот: муаллифи кори диссертатсионӣ мақсад, вазифаҳои таҳқиқот, усулҳо, роҳҳои ҳалли он ва коркарди методикаи синтези моддаҳоро дар асоси катехоламинҳо, ки дар молекулашон аминокислотаҳою пептидҳо доранд бо эпи-, α -моно- ва α,γ -дихлоргидрини глитсерол муқаррар кардааст. Ҳамаи он маълумоти таҷрибавӣ ба рисола дохилшуда, таҳлил ва ҷамъбасти маълумоти илмӣ оид ба синтези ҳосилаҳои нави эпи-, α -моно- ва α,γ -дихлоргидрини глитсерол, ки дар молекулашон катехоламинҳо, аминокислотаҳою пептидҳо доранд аз ҷониби доктараб шахсан ё бо иштироки мустақими ӯ ба даст оварда шудаанд. Таҳияи хулосаҳо ва муқаррароти асосии диссертатсияро ба анҷом расонидааст.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои асосии диссертатсия дар қариб 20 анҷуманҳои илмии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ, конференсияҳои илмӣ-назариявӣ ҳайати омӯзгорону профессорон, кормандон, аспирантон ва донишҷӯёни Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Душанбе, солҳои 2018-2022, ба мисоли: конференсияи Ҷумҳуриявӣ илмию амалӣ (бо иштироки олимони хориҷӣ) дар мавзӯи «Истифодаи технологияи навин дар таълими фанҳои табиӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ», бахшида ба 150-солагии ҷадвали даврии элементҳои химиявӣ Д.И. Менделеев (11-12-уми октябри соли 2019). Душанбе-2019; конференсияи II байналмилалӣ илмию амалӣ дар мавзӯи «Масъалаҳои муосири химия, татбиқ ва дурнамои онҳо», бахшида ба 60-солагии кафедраи химияи органикӣ ва гиромидошти хотираи д.и.х., профессор Холиқов Ш.Х. (14-15 майи соли 2021). Душанбе-2021; конференсияи байналхалқӣ дар мавзӯи: “Равишҳои инноватсионӣ ба рушди кластери таълиммию-истеҳсолӣ дар саноати нефту газ” (30 апрели соли

2022), ш. Тошкент, Узбекистон; конференсияи 73-и илмӣ-техникии донишҷӯён, аспирантон ва олимони ҷавни Донишгоҳи давлатии нафтӣ-техникии Уфа (УГНТУ), ш.Уфа. соли 2022; конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию назариявӣ ҳайати устодону кормандони ДМТ бахшида ба «75-солагии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон», «115-солагии академик Б. Гафуров», «Соли 2023-Соли забони русӣ» ва «Соли 2025-Соли байналмиллалӣ ҳифзи пиряхҳо» Душанбе-2023 ва дигар анҷуманҳо муҳокима шуданд.

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Оид ба мавзӯи рисолаи диссертатсионӣ 1 нахустпатент, 25 мақола нашр гардидааст, аз ҷумла 3 мақола дар маҷаллаҳои тавсиянамудаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 22 мақола дар маводи конференсияҳои илмию амалии байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ нашр шудааст.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Матни кори диссертатсионӣ дар ҳаҷми 151 саҳифаи ҷопи компютерӣ, аз ҷумла матни асосӣ дар 125 саҳифа пешниҳод шудааст. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса ва замима иборат буда, дорои 68 нақшаи реаксия, 22 фиг., 11 расм, 7 ҷадвал ва 113 феҳристи адабиёти истифодашуда мебошад.

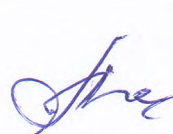
Дар баробари комёбиҳои арзишманди илмӣ дар диссертатсия баъзе нуктаҳои баҳснок ва тавсиявӣ ба мушоҳида мерасад, аз ҷумла:

1. Дар қисмати таҷрибавӣ кори мазкур усулҳои ҳаммонанд хеле зиёд оварда шудааст, хуб мешуд онҳо ба таври мухтасар пешниҳод мегардид.
2. Таҳлили сохторӣ ва таркибии моддаҳои синтезшуда пурра гузаронида нашудааст. Таҳлили таркиби элементӣ (элементный анализ) танҳо барои нитроген гузаронида шудааст (Ҷадв. 3 сах. 102,). Усули резонанси магнитии ядрӣ (РМЯ) ҳамагӣ дар мисоли таҳлили як маҳсулот истифода шудааст.
3. Аз сабаби аз ҷиҳати оптикӣ ғайб будани аминокислотаҳои дар реаксияҳо истифодашуда ва маҳсули онҳо, хуб мешуд дар бораи ҷиҳатҳои оптикӣ маҳсули ба даст омада, бо истифода аз усулҳои поляриметрӣ ва дихроизми даврагӣ (круговой дихроизм) маълумотҳо пешниҳод карда мешуд.
4. Аз хондани диссертатсия дар бораи шумораи моддаҳои нав синтезшуда маълумот гирифтани мушкил аст. Аз ин сабаб рақамгузори ботартибӣ моддаҳои синтезшуда бевосита дар раванди тартиб додани муодилаҳои реаксияҳо мувофиқи мақсад мебошад.
5. Дар автореферат ва диссертатсия баъзе хатоҳои имлоӣ дида мешаванд.

Ниҳоят дар охир ҳаминро таъкид карданиям, ки камбудихои дар боло зикршуда чузъӣ ва тавсиявӣ буда, ба ҳеч вачҳ қиммати кори илмиро паст намекунанд.

Диссертатсияи **Кабирзода Зухро Одилшо** дар мавзуи «Синтез, омӯзиши хосиятҳои физикӣ-химиявӣ ҳосилаҳои нави α -эпи-, α -моно- ва α,γ -дихлоргидрини глитсерол дар асоси катехоламинҳо», бо мазмуну муҳтаво, масъалагузорӣ, муҳокимарониҳои муфассал, хулосабарориҳои амиқу дақиқ ва ҳаҷми кори илмӣ ба сомон расонида шуда диссертатсия комили илмӣ ва таҳқиқоти дар як зинаи муайяни илмӣ анҷомёфта буда, мазмуни он бо муҳтавои дар автореферати диссертатсия оварда шуда мувофиқат менамояд. Мақолаҳои илмӣ чопнамудаи муҳаққиқ мазмун ва муҳтавои асосии диссертатсияро инъикос мекунад. Диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон комилан ҷавобгӯ мебошад. Аз ин рӯ, муаллифи диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои химия аз рӯи ихтисоси 02.00.03- Химияи органикӣ сазовор аст.

Н.и.х., дотсент аз рӯи ихтисоси
02.00.03.-Химияи органикӣ, ходими пешбари
илмӣ озмоишгоҳи синтези органикии
Институти химияи ба номи В.И. Никитини
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон

 Абдуллаев Т.Ҳ.

Нишонӣ: 734063, Душанбе, кӯчаи Айни 299/2, Тоҷикистон
Телефон: (+992) 900-97-01-01. E-mail: tolibshoh@mail.ru

Имзои н.и.х., дотсент Т.Ҳ. Абдуллаевро тасдиқ мекунам:

Мудири шӯбаи кадрҳои
Институти химияи ба номи
В.И. Никитини Академияи
миллии илмҳои Тоҷикистон (АМИТ).
_____ соли 2024.

 Раҳимова Ф.